

מעדותו של יצחק כהן על החיים בסלונקי במהלך המלחמה

יצחק כהן הוא יליד סלונקי, ניצול אושוויץ-בירקנאו. היה רוקח בבית החולים "הדסה" בירושלים. מאז פרישתו לגמלאות הוא מרבה להופיע בפני קהלים שונים ולספר את סיפורו האישי ואת סיפורה של קהילת סלונקי. היה שותף להכנת סרט הזיכרון "סלונקי – אושוויץ".

ומה קרה לאחר הכיבוש הגרמני באפריל 1941?

הכל משתנה בבת אחת. בימים הראשונים של הכיבוש הרגשנו בעיקר את הרעב – מנת הלחם היומית הייתה 150 גרם לאדם ליום. מכרנו כל מה שהיה בבית כדי להשיג אוכל. השוק השחור פרח. אחי אברהם, שחזר מן המלחמה באלבניה במסע רגלי ארוך, לאחר שנפצע פעמיים, ואני, היינו יוצאים במוצאי שבת בחשכה לכפרים כדי להביא חיטה, וחוזרים בליל יום ראשון עם השק שהעברנו בינינו, כדי שיהיה קמח ולמשפחה יהיה מה לאכול. לא תמיד הצלחנו להביא קמח, כי הכפריים לא היו יהודים, וגם בערים קטנות שרר רעב. הידיעות וההוראות הגיעו אלינו מן העיתון היהודי היחיד שהמשיך להופיע, בעיתון "אירופה החדשה". נאסר עלינו להחזיק רדיו, אבל דרך השכנים שמענו מה קורה. במחצית הראשונה של 1942 הייתה התייצבות מסויימת במצב, וגם הסתגלות. מבולגריה, שסיפחה את מקדוניה ותראקיה, הגיעו מצרכים ותרופות.

איפה היית ב"שבת השחורה"?

הייתי שם, בכיכר המוקפת בכל בנייני העיר המפוארים, כדי להירשם, כדי שיוכלו לשלוח אותנו לעבודה. מכל משפחתי רק אני חויבתי להתייצב, כי לאחי הגדול היה תפקיד ואחי הצעיר עדיין לא היה בן 18. פקדו עלינו לעמוד בכיכר תחת שמש יולי יוקדת בעמידת דום יום שלם, ללא שתייה, ולחכות לתורנו להיכנס לבניין אחד הבנקים שבכיכר שהפך למפקדת הס"ס.

חיכיתי כל היום. מדי פעם הוצאו יהודים מן השורות וחויבו להתעמל עד שהתעלפו. תורי לא הגיע באותו יום. חזרתי למחרת. יכולתי אולי לא לחזור, אבל אזרח הגון חוזר... כשנכנסתי עמדו אנשי ס"ס משני צדי המסדרון ובעטו והכו כל מי שנכנס. כך היה גם ביציאה, אחרי שקיבלתי את התעודה. יצאתי, איש הס"ס ציווה עלי להשתטח על הרצפה בידיים צמודות ולהתגלגל לאורך הרחוב. הגרמני בעט בי, הכה בקת הרובה, עד סוף הרחוב. כשהתרוממתי והתבוננתי מסביב, בכיכר החירות, ראיתי את היוונים שעמדו שם והסתכלו. חלקם אדישים, וחלקם צוחקים. המכות שקיבלתי מהגרמני היו קלות לעומת העלבון מהשכנים היוונים שאתם גדלתי וחייתי. חיינו ביחד, והנה המראה הזה. עם זאת, לא כולם היו כאלה, היו גם אנשים

מאוד אנושיים, ואין להשוות את האנטישמיות בסלוניקי עם האנטישמיות שבארצות מזרח אירופה ובמרכזה.

נשלחנו לעבודות פרך: הנחת פסי רכבת, סלילת כבישים, תיקון גשרים. התנאים היו נוראים, והמלריה השתוללה. הייתי אז בן 20. לאחר חצי שנה של עבודת פרך שוחררנו בהסכם כופר, ובדצמבר 1942 חזרתי לסלוניקי. בפברואר 1943 הוטלה גזירת הטלאי הצהוב, והוכנסו לגטאות שהוקמו בעיר. הגטאות הוקפו בחומות של קורות עץ עבות, ומעליהן גדרות תיל. בלילה הוארו הגטאות בפרוז'קטורים.

ב-15 במרס החלו השילוחים. מה קרה לכם?

אנחנו יצאנו בטרנספורט ה-6 מתוך 19. בטרנספורט הראשון שיצא, ככל הטרנספורטים, מתחנת הרכבת הסמוכה לגטו "הברון הירש", רוקנו הגרמנים את הגטו. לאחר מכן הגיעו הגרמנים לביתנו בזמן ארוחת הבוקר. הס"ס התפרץ לתוך הבית ונתנו לנו 10 דקות לאסוף קצת חפצים. בשלב הראשון הועברנו לגטו המרכזי, גטו "הברון הירש". אני נשאתי על גבי את סבא שלי בן ה-80, שהיה חולה ולא יכול היה ללכת. הגענו לגטו ונכנסנו לדירה שבה עדיין עמדו על הכיריים הסירים של הארוחה שהכינה המשפחה ששולחה בטרנספורט כשרוקנו את הגטו יום קודם. כמונו עזבו הנשלחים לאושוויץ בחטף, והגרמנים העבירו לדירותיהם יהודים מן השכונות האחרות בעיר. אחי הגדול, שהיה מנהל בית ספר, קיבל תפקיד בחלוקת המרק והחלב לתינוקות. לי היה תפקיד אחר: היה עלי לנקות את הקרונות שחזרו לתחנת הרכבת ולהכין אותם לטרנספורט הבא, לשים בכל קרון חבית של מים, חבית לצרכים, פחית כלור, וגם מנות אוכל לשבעה ימים. ידענו שהנסיעה נמשכת 7 ימים, ואמרו לנו שנוסעים לפולין. לא ידענו לאן בדיוק וגם לאיזו מטרה. ראש הקהילה הרב קורץ אמר לנו להחליף את הכסף היווני למטבע הפולני. בית הכנסת הגדול והיפה הפך לבנק, ושם הוחלף הכסף. היו גם המון חתונות בזק בתוך הגטו, כי הרב קורץ חשב שמוטב שמשפחות יהיו יחד. בכלל, הרב קורץ היה אדם חזק, ייצוגי. בעת שעמד בראש הקהילה בא הרודן מטקסס לבית הכנסת בסלוניקי להשתתף בתפילת יום כיפור, מה שנחשב אז כבוד גדול.

כמה זמן נשאתם בגטו "הברון הירש"?

שלושה שבועות, ואז, בטרנספורט השישי, נלקחנו לאושוויץ. זה היה בראשית אפריל 1943, כמעט שנתיים אחרי הכיבוש הגרמני. בסלקציה הראשונה נשלחו הוריי ואחיותיי מאושוויץ לבירקנאו, במשאיות מכוסות, ישר לתאי הגזים. ביקשתי מאחי הקטן חיים שילך עם ההורים, כי ידעתי שייקחו אותנו לעבודות קשות. הוא נצמד אלי ונשאר אתנו. הלכנו ברגל מאושוויץ לבירקנאו, כי הרכבת הגיעה לתחנת אושוויץ, ולא לבירקנאו – הרמפה המפורסמת של בירקנאו עדיין לא הייתה מוכנה.

באושוויץ עבדתי בכל מיני עבודות. הרעב היה כל כך גדול עד שהיה לכאב מתמיד. לכן, אולי, זכרנו את סלוניקי באושוויץ בזיכרונות של מאכלים. היינו יושבים יחד לרגע כשהיה אפשר ומתגעגעים למאכלים של בית אבא ואמא. בשלב מסוים, לאחר ששני אחי נשלחו למוות בסלקציה של מנגלה ביום הכיפורים 1943, ונשארתי לבדי בעולם, לא ראיתי עוד טעם לחיי. חשבתי להיצמד לגדר המחושמלת, כשפתאום שמעתי שירת "מעוז צור" של אסירים יהודים בקרבת מקום, והחלטתי להמשיך ולחיות ולהשתדל לשרוד. לילה אחד, אחרי יום נורא במחנה, חלמתי חלום. זהו החלום היחיד שחלמתי באושוויץ. בחלומי טסתי במטוס, דבר שמעולם לא עשיתי, כמובן, עד אז, והמטוס נחת בירושלים. את החלום הזה אני זוכר עד היום. באושוויץ-בירקנאו הייתי כמעט שנה וחצי, עד אוקטובר 1944. שישה חודשים לאחר מכן, באפריל 1945, הגעתי ליום השחרור במחנה בוכנוולד.

מקור: בשביל הזיכרון, 33, יד ושם, ירושלים 1999, עמ' 59-62.